

Renata Tomaszewska-Lipiec

„Praca zawodowa - życie osobiste. Dysonans czy synergia?”

Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2018

ISBN 978-83-8018-201-1, ss. 672

Recenzenci wydawniczy:

prof. zw. dr hab. Waldemar Furmanek i prof. zw. dr hab. Zdzisław Wołk

Prezentowana monografia stanowi udaną próbę włączenia w dyskurs naukowy formacji, jaką stanowią *relacje między pracą zawodową a życiem osobistym* osób pracujących. Podstawową dziedziną nauk społecznych, stanowiącą punkt odniesienia dla badawczych poszukiwań Autorki jest *pedagogika*, a w szczególności jej subdyscyplina *pedagogika pracy*. Specyfika dostrzeżonego i podjętego problemu badawczego; kontekst i charakter bazy teoretycznej, która jest kanwą prowadzonego rozumowania; propozycja metodologiczna badań empirycznych – sytuują to opracowanie właśnie w tej w dyscyplinie.

W klasycznym ujęciu przedmiot badań pedagogiki pracy określa się relacją człowiek – wychowanie – praca. Pedagogika pracy to jedna z tych subdyscyplin pedagogicznych, która rozwija się tak dynamicznie, iż jej reprezentanci aktualizują już istniejące, a także poszukują nowych obszarów badawczych, kompatybilnych w stosunku do zachodzących przeobrażeń otaczającej rzeczywistości. Jednym z takich nowych obszarów są właśnie relacje między pracą zawodową a życiem osobistym. Studia naukowe poświęcone temu zagadnieniu wymagają wnikliwych analiz teoretycznych, pogłębionych badań empirycznych oraz zobiektywizowanej weryfikacji praktycznej. Wskazane działania podjęto w monografii. Intencją, która towarzyszyła twórcemu procesowi jej powstawania było włączenie zagadnienia relacji zachodzących między pracą zawodową i życiem osobistym do kanonu podstawowych obszarów problemowych pedagogiki pracy. Jak dotąd w marginalnym bowiem zakresie reprezentanci tej subdyscypliny zajmowali się oddziaływaniem pracy na inne aspekty życia, a także skutkami tego oddziaływania rozpatrywanymi zarówno ze strony aktywnych zawodowo jednostek, jak i zatrudniających ich organizacji. Konieczność prowadzenia rozważań na temat *pracy* jako problemu bez wątpienia pedagogicznego nie powinna budzić wątpliwości, gdyż jej ponadczasowy wymiar pozostaje bezdyskusyjny. Praca rozpatrywana w konfiguracji z życiem pozazawodowym nie pojawia się jednak w rozważaniach pedagogicznych często, dlatego – jak się wydaje – każda próba włączenia tej problematyki w dyskurs naukowy jest ważna.

Temat książki wpisuje się w rozległy program badawczy poświęcony refleksjom i analizom, których istotę oddaje struktura rozdziałów teoretycznych (*Rozważania wstępne; Praca zawodowa - życie osobiste – między przeszłością a terażniejszością; Praca zawodowa - życie osobiste w świetle teorii i koncepcji nauk społecznych oraz humanistycznych; W kierunku nowego świata pracy i cywilizacji „nierównowagi”; Konsekwencje przeobrażeń pracy zawodowej dla funkcjonowania człowieka i organizacji*). Przyjęto, iż czas życia jednostki ująć można w symbiozie wielu różnych sfer jej aktywności. Wśród nich szczególne, bo podstawowe znaczenie, posiada właśnie praca zawodowa i życie osobiste. Obie te sfery konstytuują biografię dorosłej osoby. Relacje między pracą zawodową a życiem osobistym uznano za formację w zasadzie nieobecną w dyskursie pedagogicznym, dlatego opracowanie to należało rozpocząć od wprowadzenia do kategorii pojęciowych i ich interpretacji. Ważnym, jak się wydawało, było także osadzenie podjętej problematyki w czasie historycznym i retrospekcyjne spojrzenie na dzieje ludzkiej pracy. Przyjęcie za obiekt studiów naukowych relacji między pracą zawodową a życiem osobistym osób pracujących wymagało również uzasadnienia w postaci teoretycznych przesłanek stanowiących podstawę do podjęcia badań własnych. Przesłanek tych poszukiwano w wybranych teoriach oraz koncepcjach z obszaru nauk społecznych i humanistycznych. W dalszej kolejności ukazano, iż zainteresowanie tytułową problematyką jest rezultatem globalnych przeobrażeń cywilizacyjnych, wśród których zwrócono uwagę zwłaszcza na: *przyspieszenie tempa życia jako efekt transformacji czasu społecznego; przemiany w obszarze czasu pracy oraz czasu wolnego; rozwój cywilizacji konsumpcyjnej; złożoność współczesnego środowiska pracy oraz rozwój nowego typu organizacji określanych mianem „spieszących się”*.

Relacje między pracą zawodową a życiem osobistym mają niewątpliwie charakter wzajemności. Badaniom własnym poddane zostały wyłącznie oddziaływania pracy zawodowej na życie osobiste, a także skutki tych oddziaływań dla obu sfer życia osób pracujących (pracowników i pracodawców). Badania prowadzone w obrębie poszczególnych dyscyplin naukowych powinny zmierzać do realizacji katalogu zadań wynikających z ich metodologicznych funkcji. Z kolei badania pedagogiczne są jednym ze sposobów poznania rzeczywistości społecznej, która stanowi przedmiot zainteresowania pedagogiki jako nauki. Analizy przeprowadzone przez Autorkę i zaprezentowane w monografii wpisują się w wybrane funkcje badań naukowych: deskryptywną (rozpoznanie i opis); eksplikacyjną (rozumienie i wyjaśnienie) oraz prakseologiczną. Podstawowa z nich – funkcja deskryptywna – obliguje do opisu wycinka badanej przez daną dyscyplinę naukową rzeczywistości, w oparciu o określony system pojęć i nazw. Funkcja eksplikacyjna obliguje do podejmowania

badania mających na celu zrozumienie i wyjaśnienie rozmaitych zjawisk pojawiających się w obszarze zainteresowania danej nauki. W nawiązaniu zaś do funkcji prakseologicznej podkreślić należy, iż pedagogika jest dyscypliną zarówno teoretyczną, jak i praktyczną. Jej cechą jest dążenie do poszukiwań rozwiązań konkretnych, jednostkowych, a nie tylko diagnozowanie, opisywanie i wyjaśnianie zjawisk. Dlatego też wyniki uzyskane w trakcie analiz własnych i ukazane w empirycznej części pracy (*Relacje wynikające z oddziaływania pracy zawodowej na życie osobiste osób pracujących w świetle badań własnych; Skutki wynikające z oddziaływania pracy zawodowej na oba obszary funkcjonowania osób pracujących; Synergia między pracą zawodową a życiem osobistym – autorefleksje badanych i propozycje rozwiązań*), zmierzające do wykorzystania w praktyce rezultatów badań podstawowych, stać się mogą inspiracją do wdrażania przez zakłady pracy działań zmierzających do synergii pomiędzy pracą zawodową a życiem osobistym pracowników i pracodawców; zaś osobom pracującym, które się z nimi zapoznają, pozwolą uświadomić, iż jest to ważne zagadnienie mające znaczenie zarówno dla ich aktywności zawodowej, jak i pozazawodowej. Świadomość dotycząca znaczenia opisanej w monografii synergii uznać można za jeden ze strategicznych instrumentów budowania kapitału ludzkiego, a zatem zasadniczego filaru gospodarki i społeczeństwa. Natomiast działania na rzecz tej synergii stanowią warunek budowania nowoczesnego, „zdrowego” i efektywnego środowiska pracy. Przytaczając prognozy europejskich ekspertów dotyczące największych współczesnych zagrożeń psychospołecznych należy podkreślić, iż w grupie czynników zidentyfikowanych na poziomie ogólnoświatowym znajduje się zaburzona równowaga pomiędzy pracą zawodową i życiem osobistym.

Z uzyskanych rezultatów badań własnych – przeprowadzonych wśród 80 organizacji reprezentujących 16 sekcji gospodarki według Polskiej Klasyfikacji Działalności oraz 800 osób pracujących, pogłębionych 40 wywiadami z przedstawicielami tych sekcji PKD, którzy zadeklarowali największy i najmniejszy stopień synergii w relacjach praca zawodowa - życie osobiste, a także studiami przypadku 6 podmiotów gospodarczych – wyłonił się wielowymiarowy obraz współczesnej pracy zawodowej oraz jej silny etos w systemie wartości Polaków. Jako dominująca sfera aktywności życiowej pracowników i pracodawców, praca ujawniła się zarówno jako źródło pasji, samorealizacji i szczęścia, jak też jako źródło stresu i bariera ograniczająca możliwość spełnienia się w różnych obszarach pozazawodowych. Ogólna konkluzja wynikająca z podjętych analiz empirycznych jest następująca: dysonans w relacjach praca zawodowa – życie osobiste jest mocno widoczny. Jest on silniejszy w grupie pracodawców niż pracowników.

Co należy podkreślić, podjęta w monografii problematyka była, jak dotąd, rozproszona na gruncie przede wszystkim psychologii, socjologii, filozofii, a częściowo także ekonomii i nauk o zarządzaniu. Prezentowane badania i wnioski z nich płynące pozwoliły osadzić temat książki w pedagogice oraz uzasadnić, iż jest on ważny dla tej właśnie dyscypliny naukowej. Umożliwiły one rozwijanie instrumentarium badawczego w zakresie metodologii badań nad relacjami praca zawodowa – życie osobiste, a także przedstawienie rekomendacji praktycznych, które podkreślają jednocześnie powiązanie problemów badawczych w obrębie pedagogiki pracy z praktyką gospodarczą. Mogą również stanowić inspirację do dalszych poszukiwań i eksploracji naukowych, a także zostać włączone do kanonu podstawowych obszarów problemowych tej subdyscypliny pedagogicznej.